

Turinys

Pratarmė IX

Alfredas Bumblauskas

Padėkos XXI

Vygintas Bronius Pšibilskis

1 Senasis Vilniaus universitetas ir jo vertybės (1570–1832)

1. Nuo kolegijos iki akademijos: bibliotekos įkūrimas ir raida (1570–1802) (Arvydas Pacevičius) 1
- 1.1.1 Bibliotekos branduolys 4
- 1.1.2 Bibliotekos fondai ir netektys 20
1. Vilniaus universiteto bibliotekos rinkiniai 1803–1832 metais (Arvydas Pacevičius) 36
- 1.1.3 Rinkinių formavimas 36
- 1.2.2 Mecenatystė 42
- 1.3.3 Netektys: priverstinė dovana Helsinkio universitetui 93
1. Vilniaus universiteto archyvo raida XVI–XVIII amžiuje (Arvydas Pacevičius) 104
1. Universiteto muziejų (mokslo kabinetų) atsiradimas ir jų vertybių kaupimas (Genutė Kirkienė) 109
- 1.1.1 Pirmasis universiteto Matematikos muziejus 111
- 1.1.2 Fizikos kabinetas ir jo turtai 115
- 1.1.3 Mineralogijos kabineto įkūrimo istorija ir turtų kaupimas 124
- 1.1.4 Anatomijos muziejus (teatras) ir jo kolekcijos 133
- 1.1.5 Chemijos kabinetas 138
- 1.1.6 Zoologijos muziejus ir jo eksponatų kaupimas 141
- 1.1.7 Miunckabinetas 147
- 1.1.8 Mechanikos kabinetas 154
- 1.1.9 Vilniaus meno mokykla ir jos turtai 158
- 1.5 Senojo Vilniaus universiteto insignijos (Loreta Skurvydaitė, Vytautas Gričius) 167
- 1.1.1 Skeptras 169
- 1.5.2 Antspaudas ir herbas 175
- 1.5.3 Akademinė apranga 181
- 1.6 Vilniaus universiteto botanikos sodas ir jo sukauptos vertybės (Silva Žilinskaitė) 187
- 1.6.1 Ištakos: Botanikos sodas Medicinos kolegijos kieme 187
- 1.6.2 Būtanikos sodo struktūros plėtra Sereikiškėse 189
- 1.6.3 Dvi „etaloninio“ sodo vizijos 193
- 1.6.4 Naujas kolekcijų kaupimo principas 195
- 1.6.5 Augalų kolekcijos 197
- 1.6.6 Gamtos istorijos katedros kabinetas ir jo rinkiniai 200
- 1.6.7 Knygos gamtos tematika 207
- 1.7 Senoji Vilniaus universiteto observatorija: prietaisai ir knygos (Stasė Matulaitytė, Jokūbas Sūdžius) 210
- 1.7.1 Astronomijos observatorijos įsteigimas 210
- 1.7.2 Observatorijos klestėjimas 212
- 1.7.3 Observatorija 1807–1847 metais 217

2 Vilniaus universiteto uždarymas, mokslo, meno kolekcijų ir bibliotekos fondų išsklaidymas (1832–1855)

2. Vilniaus universiteto mokslo ir meno kolekcijų išvežimas (Genutė Kirkienė) 225
2. Vilniaus universiteto bibliotekos suskaldymas ir išdailijimas (Arvydas Pacevičius) 249
2. Vilniaus universiteto archyvo likimas (Arvydas Pacevičius) 255
2. Archyvo valdymas ir sudėtis 255
2. Archyvo panaudojimas 258
2. Archyvo išblaškymas 260
2. Vilniaus universiteto botanikos sodo netektys (Silva Žilinskaitė) 265
2. Botanikos sodo kaip ansamblio likvidavimas 265
2. Augalų kolekcijų likimas 267
2. Herbaro klajonės 270
2. Knygos ir rankraščiai 277
2. Senosios Vilniaus universiteto astronomijos observatorijos uždarymas (Stasė Matulaitytė, Jokūbas Sūdžius) 278
2. Astrofizikinių tyrimų plėtotė observatorijoje 278
2. Observatorijos uždarymas 288
2. Observatorijos biblioteka 291

3 Vilniaus universiteto atkūrimo viltys ir nusivylimai (1855–1919)

Reda Griškaitė

3. Vilniaus senienų muziejus 297
3. Vilniaus senienų muziejaus įsteigimas 297
3. Muziejaus tikslai, muziejinių vertybių kaupimas 314
3. Muziejaus likvidavimas. Ekspонатų atranka ir išvežimas į Rumiancevo muziejų Maskvoje 340
3. Vilniaus viešoji biblioteka 358
3. Bibliotekos įsteigimas ir rinkinių komplektavimas 358
3. Vilniaus senienų muziejaus reorganizavimas 366
3. Muziejaus fondai ir jų kaupimo šaltiniai 370
3. Pirmasis pasaulinis karas ir Vilniaus viešosios bibliotekos netektys 378

4 Stepono Batoro universitetas: perimti ir įsigyti turtai (1919–1939)

4. Bibliotekos fondai, fakultetų muzealijos ir kitos vertybės (Lidija Šabajevaitė) 385
4. Universiteto kūrimosi darbai 385
4. Stepono Batoro universiteto biblioteka 392
4. Fakultetų turtai 409
4. Stepono Batoro universiteto insignijos (Loreta Skurvydaitė) 431
4. Skeptras 433
4. Antspaudas ir herbas 442
4. Grandinė 443
4. Žiedas 455
4. Akademinė apranga 457
4. Botanikos sodas ir jo vertybių kaupimas (Silva Žilinskaitė) 431
4. Naujo botanikos sodo įsteigimas 461
4. Vietos paieška, kūrimo darbai 463
4. Kolekcijų kaupimas: politiniai ir gamtos trikdžiai 465
4. Kolekcijos ir augalai 466
4. Knygos ir herbarai 470
4. Stepono Batoro universiteto Astronomijos observatorijos įsteigimas ir turtinimas (Lidija Šabajevaitė, Jokūbas Sūdžius) 472
4. Vilniaus universiteto turtų grąžinimo problema Lietuvos valstybėje (Zenonas Butkus) 478

5 Vilniaus universiteto kultūros turtai Antrojo pasaulinio karo verpetuose (1939–1944)

- 5.1 Bibliotekos ir fakultetų vertybės sunkmečiu (Vygintas Bronius Pšibilskis) 507 5.1.1 Lietuviškojo universiteto restitucijos ir veiklos tarpsnis 507 5.1.2 Sovietinės okupacijos laikotarpis 522 5.1.3 Nacių okupacijos ir karo metai 535 5.2 Botanikos sodas permainų virsme (Silva Žilinskaitė) 548 5.2.1 Didžiosios permainos 548 5.2.2 Botanikos sodo Vingyje perėmimas 550 5.2.3 Herbarų likimas 553 5.2.4 Svarbiausia – išlikti! 555 5.3 Pokyčiai Astronomijos observatorijoje (Jokūbas Sūdžius) 558 5.3.1 Observatorija: iš Kauno į Vilnių 558 5.3.2 Nacių okupacija ir karo nuostoliai 563

6 Vilniaus universiteto kultūros turtai sovietmečiu (1944–1990)

- 6.1 Biblioteka ir muziejai stalininio režimo metais (1944–1953) (Vygintas Bronius Pšibilskis) 565 6.2 Bibliotekos fondai ir muziejinės vertybės postalininiu laikotarpiu (1953–1990) (Vygintas Bronius Pšibilskis) 587 6.2.1 Bibliotekos fondų gausinimas, senųjų knygų sugražinimas 587 6.2.2 Biblioteka: grėsmės, nelaimės, praradimai 613 6.2.3 Muziejai: steigimas, priežiūra, bandymai susigrąžinti paveldą 626 6.3 Botanikos sodo atkūrimas ir turtinimas (Silva Žilinskaitė) 646 6.3.1 Pirmasis pokario dešimtmetis (1944–1954) 646 6.3.2 Botanikos sodo Vingyje suklestėjimas (1954–1974) 649 6.4 Astronomijos observatorijos atkūrimas ir tvarkymas (Jokūbas Sūdžius) 655

7 Vilniaus universiteto kultūros turtai atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990–2016)

- 7.1 Biblioteka ir muziejai (Vygintas Bronius Pšibilskis) 665 7.1.1 Pokyčiai bibliotekos gyvenime. Pastangos susigrąžinti turtus 665 7.1.2 Biblioteka: kolekcijos, retenybės ir jų globa 678 7.1.3 Muziejai, jų rinkiniai 700 7.2 Botanikos sodo pokyčiai (Silva Žilinskaitė) 724 7.2.1 Botanikos sodo Vingio skyrius 724 7.2.2 Botanikos sodas Kairėnuose 727 7.3 Vilniaus universiteto observatorija (Jokūbas Sūdžius) 741

Priedai 745 Summary 781 Šaltiniai ir literatūra 807 Iliustracijų sąrašas 839 Santrumpos 858 Asmenvardžių rodyklė 859